

bispegodset var et fæstegodskompleks uden noget større driftsmæssigt centrum, mens driften på lensgodset var koncentreret om Næsbyhoved Ladegård.

Undersøgelsens centrale resultat er den klare dokumentation af, at Frederik I's forordning ikke betegnede noget brud: livsfæste eksisterede sammen med andre fæsteformer (på åremål eller ubestemt tid) allerede før 1523, ligesom flere fæsteformer eksisterede og vel var retsligt anerkendte også efter 1523. Forordningen påbød ikke livsfæste, men indskærpede overholdelse af indgåede aftaler. Disse bestemtes snarere af sædvanen og lokal tradition, og undersøgelsens anden store fortjeneste er dens påvisning af fæsteforholdenes variation fra gods til gods i første halvdel af 16. århundrede. Afhandlingen er en blændende demonstration af, hvor langt man kan nå ved en stringent og systematisk analyse af jordebogs- og godsregnskabsmateriale, og er dermed en klar opfordring til yderligere kortlægning af de reelle fæsteforhold og deres variation i 16. århundrede. Erland Porsmoses fynske eksempel kan tjene som et særdeles godt udgangspunkt og forbillede.

Jens Villiam Jensen

Birgitte Dedenroth-Schou: *Koldinghus Lens Regnskab 1610-11*. (Selskabet for udgivelse af kilder til dansk historie, København, 1984). Tekstbind 373 s., tillægsbind 71 s., 335,50 kr.

Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie nedsatte for år tilbage et forskerudvalg, der skulle overveje, hvorledes det lå med de praktiske muligheder for: at lade det 17. århundredes lensregnskaber udgive. En løsning på dette problem er af vældig betydning for dansk historieforskning, der

hidtil kun har kunnet udnytte regnskaberne spredt på trods af, at materialet udgør en guldgrube af informationer og på trods af, at lensregnskaberne er en aldeles integreret del af ældre tiders finansforvaltning.

Udvalget kom til den konklusion, at der kun var mulighed for at gennemføre et så enormt kildeudgivelsesprojekt ad åre (materialet omfatter efter beklagelige kassationer i tidligere tid ikke mindre end 200 løbende meter på hyldeerne i Rigsarkivet), hvis man greb til elektronisk databehandling af stoffet.

Herpå startede det pilotprojekt, hvis resultat nu foreligger: Regnskaberne fra Koldinghus len. Når valget faldt på netop dette len skyldtes det, at det med sine 8 herreder var et af rigets største len. Kongen opholdt sig ofte her, og der fandt omfattende byggerier sted. Det var at formode, at man under udgivervirksomheden ville støde på meget forskellige, men også meget typiske problemer i forbindelse med edb-bearbejdelserne.

Arkivar Birgitte Dedenroth-Schou har været projektleder og står som udgiver, men der har været medvirken fra en ganske bred kreds af fagfolk lige fra transskriberingen til den edb-mæssige behandling, systemudviklingen, programmeringen, databehandlingen m.m. Materialet består af indtægts- og udgiftsregnskabet for lenet 1610-11, hvilket er det ældst bevarede, når det gælder Koldinghus. Tillægsheftet indeholder person-, stednavne- og sagregister skabt på grundlag af den etablerede søgedatabase.

Som det sig hør og bør, er udgaven forsynet med en indledning. Det er nu ikke meget, man her får oplyst om lensmandens funktioner, embedsførelse og regnskabspligter, men til gengæld har man altså en overmåde håndterlig udgave af det, som i virkeligheden er en uoverskuelig bunke regnskabsbilag,

prentet med en for de fleste ulæselig skrift.

Egentlig er der ikke tale om en kildeudgivelse i kontant forstand. Pladshensyn og ønsket om at undgå idelige gentagelser bevirker, at jordebogsregnskabet således kun foreligger i uddrag, medens de såkaldte ekstraktregnskaber helt er holdt udenfor. Vil man trænge dybt ned i selve Koldinghus lens regnskab, er der altså ikke andet at gøre end at få fat i den filmkopi, der almindeligvis står til disposition på Rigsarkivet. Ufuldkommenheden er til gengæld uden betydning for den, der vil udforske overordnede forhold: Selve strukturen i et lensregnskab, pris- og lønningsforhold, omstændigheder omkring forbrug, produktion, folkehold, håndværk – for slet ikke at tale om den vrimmel af kulturhistoriske farverige indtryk, man vil kunne hente.

Også i andre henseender følger udgivelsen sine egne regler – og regler om undtagelser fra regler! Det gælder transskribering af ord med uvis betydning og stavemåde, det gælder brøker, der må omsættes til decimaler af hensyn til maskinlæsbarheden, og det gælder ikke mindst navnestoffet, der må stå, som det er stavet i kilden for ikke at bringe vore navneforskere ganske ud af fatning. Dog – tiden og edb-teknikken vil formentlig vise, at problemerne omkring udgivelser af så gamle kilder kan løses tilfredsstillende, når erfaringerne fra udgivere og andre fagfolk stadig lægges sammen.

Lotte Dombernowsky

Bue Kaae: *Familieliv på »Liljebjerget« i Ribe omkring 1600 belyst gennem breve.* (Sydjysk Universitetsforlag, Esbjerg, 1983). 76 s., ill.

I den forlængst forsvundne købstadgård »Liljebjerget« på vestsiden af

Skolegade i Ribe levede i årene 1581-1616 den fremtrædende historiker Anders Sørensen Vedel, der i årene 1579-94 var en slags uofficiel kongelig historikograf. Efter den ældste af hans sønner, Søren Andersen Vedel (1587-1653), der 1616-53 var sognepræst ved Ribe Domkirke, er overleveret en række breve, som Bue Kaae i sin fængslende bog om livet på »Liljebjerget« lægger frem, med oversættelse, når teksten er på latin, og med kyndige, nyttige kommentarer og noter. Vi kommer gennem disse private breve tæt ind på livet af en række personer og deres verden, om end der måske nok så meget er tale om den studerendes liv som livet på »Liljebjerget.« Søren var i 1604 blevet student og var draget til Københavns Universitet, hvorfra han i 1606 over sin hjemby drog til Tyskland for at studere ved universitetet i Heidelberg; her opholdt han sig godt et år og tog magistergraden. I 1608 blev han rektor ved skolen i Sorø, men skolegerningen her blev en stor skuffelse for ham. Han var imidlertid så heldig i 1611 at få et kongeligt rejses stipendium og drog derefter ud på studieophold ved universiteter i Tyskland, Holland, England, Frankrig og Italien. I 1616 var han igen hjemme i Ribe og fik samme år embedet som sognepræst ved Domkirken. De gengivne breve, udvekslet i årene 1604-16 mellem sønnen og forældrene, fordeler sig på de forskellige epoker i Sørenns liv, hvis hovedtræk skildres af Bue Kaae i de forbindelsestekster. Personnavne og gamle ord og begreber er forklaret i noterne og et personregister hjælper til at holde rede på det brogede persongalleri.

Ole Degn